

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) นำไปสู่การสร้างและพัฒนารูปแบบการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อทดลองและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ในจังหวัดกาฬสินธุ์

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน 2. ปัจจัยด้านการบริหารการตลาด 3. ปัจจัยด้านการร่วมกิจกรรมกับภายนอก 4. ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต 5. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ 6. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก 7. ปัจจัยด้านคณะกรรมการกลุ่ม 8. ปัจจัยด้านผู้นำ มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์
2. หลังการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้ว ผลการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์มีผลการดำเนินงานดีขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 1

- 1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.1.1 ประชากร ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ ในพื้นที่ 18 อำเภอ จำนวน 1,592 กลุ่ม (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์. 2554)

1.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 320 กลุ่ม โดยใช้วิธีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ ทาโร ยามานะ (Taro Yamane, 1973: 580-581)

1.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1.2.1 ตัวแปรอิสระ ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แก่

- 1) ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน
- 2) ปัจจัยด้านการบริหารการตลาด
- 3) ปัจจัยด้านการร่วมทำกิจกรรมกับภายนอก
- 4) ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต
- 5) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ
- 6) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก
- 7) ปัจจัยด้านคณะกรรมการกลุ่ม
- 8) ปัจจัยด้านผู้นำ

1.2.2 ตัวแปรตาม ซึ่งเป็นปัจจัยผลลัพธ์ คือ ความสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชน ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ ด้านประสิทธิภาพการดำเนินงาน และ ด้านพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

2. เครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่สร้างขึ้นตามแนวทางวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อสอบถามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แบบสอบถามแบ่งออก 8 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารการเงิน ด้านการบริหารการตลาด ด้านการร่วมกิจกรรมกับภายนอก ด้านการบริหารการผลิต ด้านการบริหารจัดการ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ด้านคณะกรรมการ และด้านผู้นำ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไป สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณของเพียร์สัน (Pearson's Multiple Correlation) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ตัวแปร และสถิติทดสอบสมมติฐานในการวิจัย คือ Multiple Linear Regression Analysis โดยใช้เทคนิคแบบหลายขั้นตอน (Stepwise) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การวิจัยระยะที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research)

1. กลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้และมีประสบการณ์ในการพัฒนาคำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และตัวแทนผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน จำนวน 30 ท่าน ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การนำผลการวิจัยในระยะที่ 1 มาสร้างรูปแบบการพัฒนาคำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อใช้เป็นร่างในการพิจารณา

3. การรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Groups) และการระดมสมอง (Brain Storming) จากนั้นทำการถอดแถบบันทึกเสียง และจัดทำรายงานบันทึกการประชุม

การวิจัยระยะที่ 3 เป็นการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 5 กลุ่ม

1. กลุ่มทดลอง ได้แก่ กลุ่มสตรีที่นอนหมอนจิด หมู่ที่ 3 กลุ่มตระกร้าหวาย หมู่ที่ 8 กลุ่มผลิตน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค หมู่ที่ 3 กลุ่มศิลปะงานประดิษฐ์ตุ๊กตาผ้าไทย หมู่ที่ 3 และกลุ่มทอเสื่อกกและหญ้าญี่ปุ่น หมู่ที่ 3 ของเทศบาลตำบลร่องคำ อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มละ 6 คน รวมเป็น 30 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

2.2.1 ตัวแปรอิสระ คือ รูปแบบการพัฒนาคำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

2.2.2 ตัวแปรตาม คือ ความสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชน ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ ด้านประสิทธิภาพการดำเนินงาน และด้านพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้รูปแบบการพัฒนาคำที่สร้างขึ้นในระยะที่ 2 ทดลองใช้กับกลุ่มที่ถูกเลือกให้เป็นกลุ่มทดลองประมาณ 4 เดือน และเก็บรวบรวมข้อมูล 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนทดลอง รวบรวมข้อมูลจากการกลุ่มทดลอง ก่อนการทดลอง (Pretest)

ระยะที่ 2 ขณะทดลอง การรวบรวมข้อมูลใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ระยะที่ 3 หลังการทดลอง รวบรวมข้อมูลจากการทดลอง หลังการทดลอง (Posttest)

และเปรียบเทียบข้อมูลก่อนและหลังทดลอง โดยใช้ Wilcoxon Sign Rank Test

สรุปผลการวิจัย

1. ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใน

จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) พบว่า ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Y) มีจำนวน 5 ปัจจัย เรียงลำดับอำนาจการพยากรณ์จากมากไปหาน้อย ดังนี้ ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน (X_6) ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต (X_8) ปัจจัยด้านการบริหารการตลาด (X_7) ปัจจัยด้านผู้นำ (X_1) และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก (X_3) และผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของตัวแปรพยากรณ์ แบบการเพิ่มตัวแปรเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) พบว่า ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Y) มีจำนวน 5 ตัวแปร เรียงลำดับอำนาจการพยากรณ์จากมากไปหาน้อย ดังนี้ ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน (X_6) ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต (X_8) ปัจจัยด้านการบริหารการตลาด (X_7) ปัจจัยด้านผู้นำ (X_1) และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก (X_3) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .180, .149, .232, .165 และ .224 ตามลำดับ ตัวพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) เท่ากับ .203, .159, .220, .217 และ .234 ตามลำดับ และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ .881 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ .776 และมีอำนาจในการพยากรณ์ได้ ร้อยละ 77.6 มีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SE_{est}) เท่ากับ .301 และมีค่าคงที่ของสมการในรูปคะแนนดิบ (a) เท่ากับ .114

2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

ได้จัดกิจกรรมฝึกอบรมการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย กิจกรรม 13

กิจกรรม คือ

- 2.1 ด้านการบริหารการเงิน ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่ การอบรมเกี่ยวกับการบัญชีเบื้องต้น การวางแผนทางการเงิน การจัดการทรัพย์สินหมุนเวียน และการจัดหาแหล่งเงินทุน
- 2.2 ด้านการบริหารการผลิต ประกอบด้วย 2 กิจกรรม ได้แก่ การอบรมเกี่ยวกับการวางแผนการผลิต กระบวนการผลิต การควบคุมการผลิต และการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
- 2.3 ด้านการบริหารการตลาด ประกอบด้วย 4 กิจกรรม ได้แก่ การอบรมเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการตลาด ส่วนประสมทางการตลาด ส่วนแบ่งการตลาดและตำแหน่งผลิตภัณฑ์ กลยุทธ์ทางการตลาด และการวางแผนการตลาด
- 2.4 ด้านผู้นำ ประกอบด้วย 1 กิจกรรม ได้แก่ การอบรมเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้นำ การพัฒนาผู้นำ การพัฒนาความรู้ทางการบริหาร และการบริหารทรัพยากรมนุษย์

2.5 ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับมีส่วนร่วม การฝึกปฏิบัติโดยใช้เทคนิคการมีส่วนร่วมแบบ AIC และการให้คำปรึกษา

3. ผลการทดลองและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

สมมติฐานตั้งไว้ว่า หลังจากการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้ว ผลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีผลการดำเนินงานดีขึ้น จากผลการทดลอง พบว่า กรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความเห็นเกี่ยวกับผลสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหลังการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนดีขึ้น ทั้งโดยรวมและรายด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

จากสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน ปัจจัยด้านการบริหารการตลาด ปัจจัยด้านการร่วมกิจกรรมกับภายนอก ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ปัจจัยด้านคณะกรรมการกลุ่ม ปัจจัยด้านผู้นำ มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ จากการวิเคราะห์ด้วยสถิติถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) พบว่า ตัวแปรที่พยากรณ์ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Y) มีจำนวน 5 ปัจจัย เรียงลำดับอำนาจการพยากรณ์จากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการบริหารการเงิน (X_2) ด้านการบริหารการผลิต (X_6) ด้านการบริหารการตลาด (X_7) ด้านผู้นำ (X_1) และด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก (X_3) ผู้วิจัยจึงได้นำ 5 ปัจจัยมาอภิปรายเรียงลำดับได้ดังนี้

1.1 ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า ทุกองค์การในการดำเนินธุรกิจแม้กระทั่งวิสาหกิจชุมชนนั้น ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน การบัญชีไม่จำเป็นการจัดทำบทางการเงิน การจัดทำงบประมาณ การจัดหาหรือการระดมทุน และการตัดสินใจทางการเงิน ส่งผลดีมาสู่วิสาหกิจชุมชน (เขาวัว ไรจนแสง. 2545 : 2-40) สอดคล้องกับ ชงชัย สันติวงษ์ (2545 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเงินหรือการบริหารการเงิน เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาและการใช้ไปของเงินทุนที่ทำให้ธุรกิจเกิดมูลค่าสูงสุด สอดคล้องกับ ชนันชัย ยมจินดา (2545 : 244-245) ได้กล่าวว่า ความสำเร็จของการดำเนิน

ธุรกิจนั้น การจัดการเงินเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินงาน และสอดคล้องกับ อำนาจ ชีระวานิช (2544 : 312) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนต้องพิจารณาแหล่งเงินทุนที่ได้มาจากสมาชิกเป็นอันดับแรก เช่น การระดมเงินในรูปแบบหุ้นเพิ่มเติม เป็นต้น นอกจากนั้นวิสาหกิจชุมชนอาจ ได้รับเงินอุดหนุนจากราชการ แหล่งเงินทุนที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำ และควรกำหนดระเบียบการใช้เงินเพื่อสะดวกในการควบคุม และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธนพร กิติพงษ์พิทยา (2551 : 40) พบว่า กลุ่มจักสาน ผักตบชวา ได้มีการบริหารจัดการเงิน โดยมีเหรียญกษาปณ์เป็นผู้ทำหน้าที่ในการเบิกถอนจากธนาคาร หรือ ดำเนินการเบิกถอนโดยคณะกรรมการกลุ่ม เงินที่เบิกถอนมีการหมุนเวียนในการใช้จ่ายเรื่องต่าง ๆ ของกลุ่ม และมีแหล่งเงินทุนจากภายนอกให้การสนับสนุน ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ พนาวัฒน์ บุญธรรม (2552 : 97-98) พบว่า การจัดการสินค้า OTOP ประเภทของใช้ของตกแต่งและของที่ระลึกในเชิงธุรกิจของกลุ่มอาชีพทำเครื่องทองเหลือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีรูปแบบการจัดการการเงิน คือ ได้รับการจัดสรรเงินภาครัฐที่ให้การสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ นอกจากนี้ได้จากเงินทุนของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต รูปแบบของการจัดสรรเงินทุน กลุ่มนำเงินทุนไปจัดซื้อวัตถุดิบเพื่อใช้ในการผลิต ในส่วนกำไรสุทธิประจำปี ทำการปันผลให้กับสมาชิกร้อยละ 20 สมทบการดำเนินงานกลุ่ม ร้อยละ 50 และค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการอื่น ๆ ร้อยละ 30 รูปแบบการจัดทำบัญชีของกลุ่ม เป็นแบบบันทึกยอดรายรับ-รายจ่าย และยอดเงินคงเหลือแต่ละวันประจำวัน และรายงานสรุปผลการดำเนินงานต่อที่ประชุมคณะกรรมการและสมาชิกทราบทุกเดือน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พนา กบคำ (2550 : 102-104) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านเขตนวัน ด้านการจัดการเงิน คือ เงินที่ได้จากการระดมหุ้น และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ได้นำไปใช้ในกลุ่ม โดยมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ที่ตรวจสอบได้ และมีการปันผลกำไรให้แก่สมาชิก

1.2 ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า การผลิตของวิสาหกิจชุมชนเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการนำเอาวัตถุดิบมาผ่านกระบวนการผลิตด้วยลักษณะต่าง ๆ เช่น การนำชิ้นส่วนประกอบกันเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป การนำวัตถุดิบมาถลั่น การนำวัตถุดิบมาสกัด หรือนำวัตถุดิบมาผ่านกระบวนการเพื่อให้เป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปหรือกึ่งสำเร็จรูปที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพ นอกจากการผลิตโดยตรงแล้ว หน้าที่การผลิตรวมถึงงานบำรุงรักษาเครื่องจักร งานวิศวกรรม งานเก็บรักษาวัตถุดิบและวัสดุ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ส่วนการผลิตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้น วิทยา เขียวรอด (2553 : 21-22) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการผลิตวิสาหกิจชุมชนที่

ประสบความสำเร็จ ต้องประกอบด้วย 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) คือ ทรัพยากรขององค์การที่ใช้ในการผลิต ทั้งที่เป็นสินทรัพย์ที่มีตัวตน เช่น วัตถุดิบ เครื่องจักร อุปกรณ์ และสินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน 2) กระบวนการแปลงสภาพ (Conversion process) เป็นขั้นตอนที่ทำให้ปัจจัยนำเข้าผ่านเข้ามามีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น รูปลักษณะ สถานที่ การแลกเปลี่ยน และ 3) ผลผลิต (Output) เป็นผลได้จากกระบวนการผลิตที่มีมูลค่าสูงกว่าปัจจัยนำเข้าที่รวมกันเนื่องมาจากที่ได้ผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงสภาพ ผลผลิตแบ่งออกเป็นสินค้าและบริการ เช่นเดียวกับ วินิต นันทสุวรรณ (2544 :

25) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จมัก มีกิจกรรมการผลิตสินค้าและบริการ คือ การแปรรูปอาหารหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชน เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการผลิตทางการเกษตร ในการพึ่งตนเองและเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองการพึ่งพาตนเองขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชน เช่น น้ำปลาปู๋ย เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารและยาสมุนไพร เป็นต้น สอดคล้องกับ กฤษณา นิลศรี (2545 : 69-70) ที่กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จนั้น กิจกรรมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ บนพื้นฐานการผลิต และทรัพยากรของชุมชน โดยมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ที่วางอยู่บนพื้นฐานความรู้ ภูมิปัญญาของชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อภิชาติ มหาราชเสนา (2551 : 34) พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาบ้านรูปสมุนไพโร ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบรรจุภัณฑ์ มีการคิดค้นประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ใหม่อยู่เสมอ และสามารถปรับปรุงให้เหมาะกับเทคนิคการตลาด เน้นความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ และได้รับการคัดสรรมาตรฐานผลิตภัณฑ์จากหน่วยงานภาครัฐ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรงกับเครือข่าย โดยวิธีการฝึกอบรม สัมมนา และการศึกษาดูงานต่าง ๆ การควบคุมผลิตภัณฑ์มีคณะกรรมการฝ่ายควบคุมการผลิต โดยมีการกำหนดมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ เน้นการใช้วัตถุดิบหลักจากธรรมชาติ และมีกระบวนการจัดการกลุ่มที่นำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน คือ ชุมชนได้เป็นเจ้าของกิจการเอง และสอดคล้องกับผลการศึกษ ของ ธนพร กิติพงษ์พิทยา (2551 : 39) พบว่า การดำเนินงานด้านการผลิตของกลุ่มจักสานผักตบชวา กรณีศึกษา: บ้านหัวเตียนเหนือ ตำบลบ้านด้า อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา คือ การวางแผนการผลิต โดยได้มีการเตรียมวัตถุดิบหลักและวัตถุดิบรองเพื่อรองรับการผลิตและได้มีผลิตภัณฑ์ทั้งประเภทของชำร่วย ผลิตภัณฑ์ประเภทตะกร้า และผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋า สอดคล้องกับ สุพรรณิ ขอดเผื่อ (2552 : 104) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอดันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ คือ แรงงานมีฝีมือ และความชำนาญในการผลิต รวมทั้งมีการพัฒนาสินค้า ผลิตภัณฑ์ที่ขายมีความตรงต่อความต้องการของลูกค้า

1.3 ปัจจัยด้านการบริหารการตลาด เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อภิปรายได้ว่า หน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจในการส่งผ่านสินค้าและบริการจากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภค โดยเน้นการตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของผู้บริโภค ด้วยการจัดการด้านตัวผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการตลาดให้ประสมกลมกลืนกันในอัตราส่วนที่พอดีกับสถานการณ์ เช่นเดียวกับ เซาว์ โรจนแสง (2545: 157-158) ได้กล่าวถึงการจัดการการตลาดที่มีประสิทธิภาพ ต้องดำเนินการเป็นขั้นตอนเพื่อให้เกิดความชัดเจนครอบคลุมกิจกรรมที่ต้องกระทำ ประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการตลาด การกำหนดวัตถุประสงค์ทางการตลาด และการกำหนดตลาดเป้าหมาย ส่วน เสรี พงศ์พิศ (2547: 123) ได้อธิบายถึงวิสาหกิจเชิงบูรณาการว่า วิสาหกิจชุมชน มีรากฐานจากเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชุมชน ดำเนินการเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองเป็นอันดับแรก แต่ก็ดำเนินการสัมพันธ์กับตลาดได้ ส่วนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนนั้น วินิต นันทสุวรรณ (2544: 25) กล่าวว่า ขั้นตอนการติดต่อสอบถามความต้องการสินค้าของลูกค้า การจัดหาสินค้าและบริการส่งให้ลูกค้าในการตอบสนองความต้องการการตลาดของวิสาหกิจชุมชน เริ่มต้นด้วยการพิจารณาช่องทางการจำหน่ายสินค้าที่ไม่สลับซับซ้อน หากเป็นสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคพิจารณาถึงชุมชน หมู่บ้าน หรือตำบลที่วิสาหกิจชุมชนตั้งอยู่ หรือสถานที่ใกล้เคียงกันเพื่อทดลองจำหน่าย การเก็บเงิน การบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตลาดจนกระทั่งสามารถผลิตสินค้าได้ปริมาณมาก ด้านการตลาด ต้องครอบคลุมถึง การกำหนดเป้าหมายตลาด วิสาหกิจชุมชน ต้องมีข้อมูลข่าวสารว่าจำหน่ายสินค้าอย่างไร และจัดการสินค้าคงเหลืออย่างไร การบริหารการขาย การส่งเสริมการขาย เป็นการนำเอาสินค้าออกสู่ตลาด ผ่านช่องทางการจำหน่าย ได้แก่ ช่องทางผู้ผลิตสินค้าถึงผู้บริโภคโดยตรง ช่องทางผู้ผลิตผ่านผู้ค้าปลีกไปยังผู้บริโภคสินค้า และผ่านช่องทางการจำหน่ายสินค้าที่เป็นเครือข่ายในระดับชุมชน ส่วนการกำหนดราคาสินค้า เช่น กรณีการขายตรงให้ผู้บริโภค ในท้องถิ่นมีวิธีการส่งเสริมการขาย ประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าว ทำแผ่นปลิว แผ่นพับ ชี้แจงในที่ประชุมหมู่บ้าน แจกของตัวอย่างที่นำไปทดลองใช้ กรณีขายผ่านคนกลาง การส่งเสริมการขาย ควรหมั่นเยี่ยมตัวแทนจำหน่าย การให้ส่วนลด เป็นต้น การดำเนินวิสาหกิจชุมชน เช่นเดียวกับ ธนินชัย ยมจินดา (2545: 244-245) ได้กล่าวว่า การเปิดโอกาสทางธุรกิจ เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินธุรกิจ และดำเนินได้ต้องมีโอกาสในการแสวงหาลูกค้า โอกาสในการเจาะตลาด การขยายตลาด และโอกาสในการขยายผลิตภัณฑ์ ผลการศึกษาสอดคล้องกับ พนิษฐ์ นนทโคตร (2544: 98) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร คือ ความเข้มแข็งด้านการตลาด ซึ่งเป็นตัวแปรที่สามารถอธิบายได้ดีที่สุด ธนพร กิติพงษ์พิทยา (2551: 39) พบว่า ทางกลุ่มจักสานผักตบชวา ในอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีการบริหารการตลาดโดยประธานและเหรัญญิก มีการตรวจสอบคุณภาพสินค้าก่อนที่ส่งมอบ

ให้กับลูกค้า มีการวางแผนการตลาดที่จะกระจายผลิตภัณฑ์ไปยังกลุ่มลูกค้าเดิม และกลุ่มลูกค้ารายใหม่ให้สอดคล้องกับการขายในตลาดสำหรับอนาคต นอกจากนี้ทางกลุ่มได้คำนึงถึงส่วนประสมทางการตลาดประกอบด้วยผลิตภัณฑ์ แบ่งราคาตลาดผลิตภัณฑ์ออกเป็น 3 ระดับ คือ ราคาจับจ่อจากสมาชิก ราคาขายปลีก และราคาขายส่ง ส่วนช่องทางการจำหน่าย มีสี่ช่องทาง ได้แก่ ลูกค้าจังหวัดเชียงใหม่ ลูกค้าจังหวัดเชียงราย ลูกค้าจังหวัดพะเยา และลูกค้าจากกรุงเทพมหานคร ทางด้านส่งเสริมการตลาด ทางกลุ่มได้มีการส่งเสริมการตลาดโดยวิธีการรักษาลูกค้าเก่า ได้แก่ การให้ส่วนลด และวิธีการหาลูกค้าใหม่ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์จากหน่วยงาน สอดคล้องกับ สุพรรณิ ขอดเผื่อ (2552 : 104) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ คือ ด้านการตลาด พบว่า วิสาหกิจชุมชนมีการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยมีช่องทางการจำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง (ต่างหมู่บ้าน) รวมทั้งมีการพัฒนาสินค้า/ผลิตภัณฑ์ที่ขายตรงกับความต้องการของลูกค้า และมีการรวบรวมติดตามข้อมูลความต้องการของลูกค้าและตลาดอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พนา กบคำ (2550 : 115) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านเขตะวัน ตำบลหัวทุ่ง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ด้านการตลาด คือ สินค้าที่ผลิตได้มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ มีการจำหน่ายหลายช่องทางและมีราคาที่เหมาะสม

1.4 ปัจจัยด้านผู้นำ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า ความเป็นผู้นำ (Leadership) คือ ความสามารถที่มีอิทธิพลต่อคนอื่นที่ทำงานให้บรรลุเป้าหมาย หรือเป็นกระบวนการในการกระตุ้นบุคคลอื่นให้ทำงานหนักจนประสบความสำเร็จ ในแง่สังคม ความเป็นผู้นำคือ กระบวนการที่มีอิทธิพลทางสังคมด้วยการแสวงหาความร่วมมือจากบุคคลอื่นให้มีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจในการใช้ความพยายามเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย ดังนั้นความเป็นผู้นำเป็นได้ทั้งกระบวนการ คุณสมบัติ กิจกรรมที่เกี่ยวคนและเป้าหมาย กระบวนการ หมายถึง ความเป็นผู้นำคือการใช้อำนาจโดยไม่มีการบังคับหรือใช้อำนาจทางอ้อมในการกำกับและประสานงานให้กลุ่มคนทำงานร่วมกันจนบรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับ สยามพร ลิ้มไทย (2548 : 35) ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่มีการกล่าวถึงชุมชนหรือองค์การเข้มแข็งนั้นจะให้ความสำคัญไปที่พัฒนาผู้นำ ซึ่งอาจเป็นผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม ผู้นำองค์กรชุมชน และผู้นำเครือข่ายองค์กรชุมชนด้านการพัฒนาภาวะผู้นำ ความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อให้ผู้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ในชุมชนนั้น ๆ สอดคล้องกับ จิตวิวุฒิ แสนคำ (2540 : 5-13) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้กลุ่มเข้มแข็ง คือ ภาวะผู้นำและผู้นำกลุ่ม เป็นคนที่ดึงการเข้ามามีส่วนร่วมของคน และไม่ผูกขาดความเป็นเจ้าของกลุ่ม วิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะเรียนรู้จากความล้มเหลว และเป็นผู้นำที่ผนึกตัวเองเข้ากับกลุ่มอย่างแนบแน่นและทำประโยชน์ให้กับเพื่อน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ จิราภรณ์ สุนทรพงษ์ภัทร (2548 : 57-58) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

คือ ด้านคุณลักษณะผู้นำของกลุ่มเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์และมีความคิดสร้างสรรค์ ได้รับการเชื่อถือและศรัทธา บริหารจัดการ โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม จัดให้มีการพัฒนาองค์กรจนเกิดองค์การแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างและขยายเครือข่ายไปยังกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ จนสามารถพึ่งพาตนเองได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ มัทนา ไชยจิตต์ (2552 : 144) พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินงานในวิสาหกิจชุมชนทอผ้า คือ ผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับและเป็นแรงจูงใจให้แก่สมาชิก มีคุณสมบัติโดดเด่น คือมีประสบการณ์ในการทอผ้า อ่านออกเขียนได้ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทำให้ประสานกับหน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุพรรณิ ขอดฝื่อ (2552 : 106) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ คือ ประธานกลุ่มเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นที่ยอมรับและไว้วางใจของสมาชิก สอดคล้องกับ อੰณา อ่อนมาก (2553 : 113) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน: ธุรกิจผลิตภัณฑ์เสื้อกั๊ก ตำบลแพ่ง อำเภอโกสัมพีนัย จังหวัดมหาสารคาม คือ ภาวะผู้นำ

1.5 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อภิปรายได้ว่า การดำเนินงานทุกองค์การจะต้องอาศัยความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่อยู่ในองค์การนั้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเช่นกัน มีการจัดแบ่งโครงสร้างหน้าที่เป็นฝ่ายต่าง ๆ ต่างละฝ่ายดำเนินงานตามหน้าที่ของตนเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกัน จึงส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับ สยามพร ลิ้มไทย (2548 : 35) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล สมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และเครือข่ายขององค์กรชุมชน ในลักษณะของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) เพื่อไปสู่เป้าหมายการพัฒนาชุมชน อัมพร หนูแก้ว (2540 : 35) ได้กล่าวถึงลักษณะองค์กรชาวบ้านที่มีความเข้มแข็งส่วนหนึ่งคือ คือ สมาชิกในชุมชนและสมาชิกในองค์การจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน สอดคล้องกับ ศรีปริยญา ฐปกระอาจ (2546 : 10) กล่าวว่าองค์ประกอบที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือ ดำเนินการ โดยหลักสามัคคีธรรม หมายถึง การดำเนินการด้วยการมีส่วนร่วมของหมู่คณะในชุมชนอย่างเป็นเอกภาพ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อามร รอดดำ (2551 : 78) พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารจังหวัดสงขลา ด้านสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วม ในด้านการศึกษาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน การจัดทำแผนปฏิบัติงาน ด้านการดำเนินงานตามแผน และการติดตามประเมินผล สอดคล้องกับผลการศึกษาของ มัทนา ไชยจิตต์ (2552 : 143) พบว่า สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมทอผ้าอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก มากที่สุด พบในกลุ่มระดับดี คือ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผนการดำเนินงาน และร่วมแก้ไขปัญหา สอดคล้องกับผลการศึกษา สุมนา เกิดสินธุ์ชัย (2550 : 115) พบว่า

ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ส่วนตัวแปรที่เหลือ ได้แก่ ปัจจัยด้านคณะกรรมการกลุ่ม ปัจจัยด้านการทำกิจกรรม ร่วมกับภายนอก และปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ไม่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เนื่องจาก ทั้งสามปัจจัยทุกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งกลุ่มระดับดี ระดับปานกลาง และระดับปรับปรุง สามารถดำเนินการได้คืออยู่แล้ว ดังนั้นจึง ไม่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา

2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัด

กาฬสินธุ์

การสร้างรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อนำไปพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีผลการดำเนินงานในระดับปรับปรุง ที่ได้รับการประเมินจากเกณฑ์การจัดกลุ่มของกรมส่งเสริมการเกษตร ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์หาตัวแปรที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้หาตัวแปรใดบ้างที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ปรากฏในการวิจัยระยะที่ 1 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantity Research Methodology) สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในเกณฑ์ระดับดี ระดับปานกลาง และระดับปรับปรุง จำนวน 320 กลุ่ม ในจังหวัดกาฬสินธุ์ จากนั้นทำการวิเคราะห์เพื่อหาตัวแปรที่จำเป็นสำหรับการสร้างรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในระดับปรับปรุง ขั้นตอนที่ 2 คือ เมื่อได้ทราบตัวแปรที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 5 ตัวแปร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมอบรมที่เป็นคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในระดับปรับปรุง (กลุ่มที่ถูกเลือกให้เป็นกลุ่มทดลอง) ให้สามารถดำเนินงานให้กลุ่มวิสาหกิจของตนเองมีผลการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น

สำหรับการสร้างและพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม คือ การร่างหลักสูตรฝึกอบรมพร้อมทั้งการปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริง ซึ่งเป็นการวิจัยระยะที่ 2 นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมในด้าน การบริหารการเงิน การบริหารการผลิต การบริหารการตลาด ผู้นำกลุ่ม และการมีส่วนร่วมมีส่วนร่วมของสมาชิก ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน จากนั้นการประเมินโครงร่างหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ การตรวจสอบความต้องการฝึกอบรมของกรรมการหรือตัวแทนแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้มีความสอดคล้องกับเรื่องที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ในเวทีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ใช้ระยะเวลา 1 วัน ซึ่งความเห็นจากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนทั้งเกษตรอำเภอ ร่องคำ และพัฒนาการอำเภอร่องคำ มีความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรการฝึกอบรมไปในทิศทางเดียวกัน คือ การสร้างรูปแบบการพัฒนา ด้วยการฝึกอบรมมีเนื้อหาที่ครอบคลุม เหมาะสม สามารถนำไป

พัฒนา แก้ไขปัญหาในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับสภาพปัญหาได้อย่างตรงจุด แต่มีข้อสังเกตคือ ด้านการบริหารการตลาด คือ ควรมีเนื้อหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการขาย ช่องทางการจำหน่าย โดยเฉพาะช่องทางตลาดผ่านเว็บไซต์ ส่วนเนื้อหาด้านการบริหารการผลิต ต้องมีเนื้อหาเกี่ยวกับการบรรจุผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่แปลกใหม่ตรงกับความต้องการของตลาด ด้านการบริหารการเงิน ควรมีเนื้อหาในการชุดฝึกอบรมเกี่ยวกับ การเข้าถึงแหล่งเงินทุน การวางแผนทางการเงิน การเขียนแผนธุรกิจ การจัดทำระบบบัญชี นอกจากนี้ยังเห็นว่าหลักสูตรการฝึกอบรม มีความเหมาะสม สอดคล้องกับหลักสูตรของกรมการพัฒนาชุมชน ที่ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการเขียนแผนการเงิน การเขียน โครงการ การบัญชีเบื้องต้น และการจัดทำแผนธุรกิจเพื่อให้เข้าถึงแหล่งเงินทุน ส่วนปัจจัยประการหนึ่ง คือ ปัจจัยด้านผู้นำ ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุม ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ควรจะเพิ่มความรู้อีกเกี่ยวกับภาวะ ผู้นำเข้าไปในหลักสูตรการฝึกอบรมด้วย เนื่องจากทุกองค์กรต้องขับเคลื่อนด้วยผู้นำเป็นลำดับแรก

ส่วนความเห็นของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้วยวิธีการจัดฝึกอบรมนั้น ตัวแทนหรือกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีความเห็นดังนี้ ประธานกลุ่มศิลปะประดิษฐ์ตุ๊กตาผ้าไทย (นิลบล ศรีประทุม) ให้ความเห็นเกี่ยวกับด้านการบริหารการผลิต ว่า ปัจจุบันรูปแบบผลิตภัณฑ์เปลี่ยนไป เทคโนโลยีการผลิตมีความก้าวหน้า จึงจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมในการแข่งขันสู่ตลาดอาเซียน สำหรับความเห็นของประธานกลุ่มทอเสื้อกทญ่าญี่ปุ่น (เข็มทอง กมลผาด) เห็นว่ากลุ่มยังขาดองค์ความรู้ใหม่ เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีอายุมาก เช่น ขาดความรู้เกี่ยวกับการออกแบบสินค้าให้ตรงต่อความต้องการของตลาดและออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความแปลกใหม่ และขาดความรู้ด้านการบริหารการเงิน การจัดทำบัญชี การคิดวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต การจัดการตลาดสมัยใหม่ว่าจะใช้ช่องทางตลาดอะไรบ้างในการกระจายสินค้าของกลุ่มเราออกไปสู่ผู้บริโภค ส่วนประธานกลุ่มสตรีที่นอนหมอนชนิด (บังอร บุรีรัตน์) ให้ความเห็นว่า กลุ่มตนเองนอกจากจะมีความต้องการได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์แล้วยังต้องการไปทัศนศึกษาดูงานกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีผลการดำเนินงาน ประสบผลสำเร็จ เพื่อที่จะได้นำรูปแบบมาประยุกต์ปรับใช้กับกลุ่มของตนเอง นอกจากนี้ ประธานกลุ่มตะกร้าหวาย (ทองพันธ์ ภูธรฤทธิ์) ให้ความเห็นว่าในหลักสูตรการฝึกอบรมควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับการตรวจสอบคุณภาพสินค้าได้รู้วิธีการที่ถูกต้องว่าเป็นอย่างไร ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเงิน และการบัญชี จัดให้มีการฝึกอบรมกับกลุ่มของตนในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีการเงิน การจัดหาสินเชื่อ รวมถึงการใช้ประโยชน์จากการทำบัญชีประยุกต์กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ความเห็นของนักวิชาการที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาด้วยวิธีการจัดฝึกอบรม พบว่า ความสำเร็จที่เกิดจากการนำเอาผลการวิจัยไปสู่การปฏิบัติและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในเนื้อหาวิชาการฝึกอบรมฉบับนี้ มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้การพัฒนาในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประกอบด้วยการ

บริหารการผลิต การบริหารการตลาด เนื่องจากมีความเชื่อมโยงกัน สำหรับความเห็นของ พ.ต.ท. สมคิด เชื้องาม ให้ความเห็นว่า ปัจจัยต่างๆ ที่นำมาสร้างเป็นรูปแบบการฝึกอบรม 5 ตัวแปรนั้น มีความเหมาะสม เพราะถ้านำตัวแปรมากเกินไปมาสร้างรูปแบบการพัฒนาด้วยการฝึกอบรมจะทำให้กระบวนการพัฒนาขาดประสิทธิภาพ นอกจากการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนแล้ว รศ.ดร.สุทธิพงษ์ หกสุวรรณ ให้ความเห็นว่า ต้องเพิ่มกิจกรรมการจัดทัศนศึกษาดูงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ (กลุ่มระดับดี) แล้วนำรูปแบบมาวิเคราะห์และประมวลผลก่อนที่นำไปพัฒนากับกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากการพัฒนาด้วยการจัดทัศนศึกษาดูงานนั้น ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เห็นวิธีการปฏิบัติจริง ได้สัมผัสจากโสตประสาททั้งห้า ทำให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง

จากผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) และการวิพากษ์รูปแบบการพัฒนาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีต่อหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในระดับปรับปรุง นั้น ความเห็นจากนักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนานั้น มีความเห็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกันว่า เนื้อหาเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรม ต้องประกอบด้วย การบริหารการเงิน การบริหารการผลิต การบริหารการตลาด และควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ตลอดจนการระดมการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มด้วย นอกจากกิจกรรมการฝึกอบรมยังเห็นด้วยกับการจัดให้มีการเรียนรู้นอกสถานที่กับกลุ่มที่ดำเนินงานประสบผลสำเร็จ ด้วยการจัดทัศนศึกษาดูงาน

3. การทดลองและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดกาฬสินธุ์

ผลการทดลองและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยวิธีการฝึกอบรมให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีผลการดำเนินงานที่อยู่ในเกณฑ์ระดับปรับปรุง ของเกณฑ์การประเมินผลการดำเนินกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จากกรมส่งเสริมการเกษตร ใช้กลุ่มทดลอง จำนวน 5 กลุ่ม ๆ ละ 6 คน ระหว่างวันที่ 23-26 กรกฎาคม 2555 รวมเป็นจำนวนทั้งหมด 30 คน ใช้ระยะเวลาการฝึกอบรม จำนวน 4 วัน และจัดทัศนศึกษาดูงาน จำนวน 1 วัน คือ วันที่ 27 กรกฎาคม 2555

ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่า หลังจากการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้ว ผลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีผลการดำเนินงานดีขึ้น

จากผลการทดลอง พบว่า กรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความเห็นเกี่ยวกับผลสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหลังการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนดีขึ้น ทั้ง โดยรวมและรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

แสดงให้เห็นว่า ผู้ผ่านการฝึกอบรมได้นำความรู้ที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตนเอง มีการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการกลุ่ม รู้จักพึ่งพาตนเองในแก้ไขปัญหาร่วมกัน ที่เป็นเช่นนี้ อภิปรายได้ว่า การใช้กิจกรรมการฝึกอบรม เป็นวิธีการที่จะมุ่งเพิ่มความรู้ ทักษะ และทัศนคติ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันและอนาคต (กุลธนะ ธนพงศธร และ ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์. 2544 : 331) สอดคล้องกับ Frank A. De Phillips et. al. (1960 : 2-17) กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการดำเนินขององค์การในการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ความชำนาญ ตลอดจน มีทัศนคติที่ดีต่อองค์การ เพิ่มประสิทธิภาพประสิทธิผลการปฏิบัติงานขององค์การทั้งในปัจจุบันและในอนาคต สิ่งที่สำคัญของการฝึกอบรมที่ประสบผลสำเร็จ ได้ จะต้องดำเนินการฝึกอบรมอย่างมีแบบแผน มีระบบ มีการประสานงานและกระทำอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาหลักสูตรการฝึกอบรมที่ใช้เป็นรูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการฝึกอบรมอย่างมีแบบแผน เป็นระบบกล่าวคือ มีการศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน เพื่อให้ทราบว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เมื่อทราบปัจจัยที่จำเป็นต่อการฝึกอบรมแล้ว ผู้วิจัยได้ยกร่างหลักสูตรการฝึกอบรม จากนั้นนำเสนอต่อนักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนทั้งนักส่งเสริม นักพัฒนา และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อวิพากษ์วิจารณ์และให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมให้มีความสมบูรณ์สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการในเรื่องที่จะต้องการพัฒนา สอดคล้องกับ Malcolm W. Warren (1976 : 31) และ เสน่ห์ อัยโต (2551 : 5-34) ที่กล่าวว่า กระบวนการฝึกอบรม เริ่มแรกจะต้องมีการวิจัย (Research) ในการแสวงหาข้อมูลให้แก่ระบบการฝึกอบรม วิธีการสำรวจความต้องการด้านฝึกอบรม ได้แก่ การใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต การค้นคว้าจากเอกสาร การประชุม การระดมสมอง และการสอบถามผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะเป็ข้อมูลพื้นฐานของขั้นวิเคราะห์ (Analysis) ซึ่งจะต้องกระทำ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก การกำหนดความต้องการในการอบรม นั่นคือการวิจัยครั้งนี้ส่วนหนึ่งได้ปรากฏอยู่ในการประชุมเชิงปฏิบัติการที่เชิญตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเข้าร่วมเพื่อสอบถามความต้องการฝึกอบรม ประการต่อมาคือการกำหนดพฤติกรรมหรือการปฏิบัติงานที่สามารถยอมรับได้ ที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรการฝึกอบรม คือ วัตถุประสงค์ของแต่ละเนื้อหาวิชา ขั้นตอนก็คือ การพัฒนา (Development) เป็นการนำผลจากการวิเคราะห์มากำหนดเป็นเนื้อหาและหลักสูตร กำหนดวิธีการอบรม จัดเตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม จากนั้นคือ ขั้นตอนปฏิบัติ (Operation) คือการดำเนินการ

ฝึกอบรมกลุ่มเป้าหมายตามหลักสูตรที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น และสุดท้าย คือ การประเมินผล (Evaluation) เพื่อให้ทราบว่ากลุ่มเป้าหมายได้นำความรู้ ทักษะและประสบการณ์ที่ได้นำกลับไปพัฒนากลุ่มหรือองค์กรตนเองแล้วบรรลุเป้าหมายอย่างไร

หลังจากที่ผู้วิจัยใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยการจัดฝึกอบรม รวมทั้งการจัดประสบการณ์ตรงด้วยการจัดทัศนศึกษาดูงานนอกสถานที่ ให้แก่คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป้าหมายที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับปรับปรุงแล้ว จากนั้นผู้ผ่านการฝึกอบรมได้ความรู้ที่ได้ไปพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตนเอง หลังจากนั้นทั้งช่วงหลังการฝึกอบรมเป็นระยะเวลา 4 เดือน จากนั้นผู้วิจัยจึงทำการประเมินความสำเร็จของการดำเนินงานด้วยเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถาม โดยใช้ตัวชี้วัด ความสำเร็จการดำเนินงานของ กรมส่งเสริมการเกษตร (ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบการส่งเสริมวิสาหกิจโดยตรง) ผลการประเมิน พบว่า กลุ่มทดลองหลังการได้รับการฝึกอบรมมีผลการดำเนินงานดีขึ้นทุกด้าน คือ ด้านประสิทธิผล ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ ด้านประสิทธิภาพการดำเนินงาน และด้านพัฒนาวิสาหกิจชุมชน นั้นแสดงว่าผู้เข้าร่วมอบรมมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้นหลังได้รับการฝึกอบรม สามารถนำความรู้ ทักษะการไปปฏิบัติไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการภายในกลุ่มของตนเองจนประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ บัณฑิตา ศรีมูลชัย (2547 : 78-81) ศึกษาการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า หมู่ที่ 4 ตำบลโคกเจริญ อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี พบว่าการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการบริหารกลุ่มทอผ้า ดำเนินการ โดยการประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การให้ข้อมูลข่าวสารแก่คณะกรรมการบริหารงาน การจัดแผนธุรกิจชุมชน โดยวิธีการฝึกอบรมและการปฏิบัติจริงในการสัมมนา การจัดทำแผนธุรกิจชุมชนจากการปฏิบัติ และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลจากการพัฒนาก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหาจนมีผลการดำเนินงานประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับการศึกษาของ สราวุธ ดีมาก (2549 : 92) ทำการศึกษาการพัฒนากลุ่มอาชีพบ้านสะพานหิน หมู่ที่ 9 ตำบลท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท โดยการจัดประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารแก่คณะกรรมการบริหารกลุ่ม การจัดทำแผนธุรกิจชุมชนโดยวิธีการฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้และการปฏิบัติจริง ผลจากการพัฒนาเพื่อการดำเนินงานกลุ่มอาชีพ พบว่า คณะกรรมการบริหารกลุ่มมีศักยภาพในด้านการบริหารจัดการเพิ่มขึ้น มีการระดมทุนจากสมาชิกของกลุ่ม มีการพัฒนาทักษะด้านการตลาด โดยการจัดฝึกอบรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีจัดทำแผนการดำเนินของกลุ่ม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุพจน์ แสงเงิน (2550 : 156-157) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้นำสำหรับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดนนทบุรี จากนั้น ทำการประเมินติดตามผลการใช้หลักสูตรหลังจากการผ่านการฝึกอบรมเป็นระยะเวลา 1 เดือน โดยใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ผ่านการ

ฝึกรอบรมมีคุณลักษณะความเป็นผู้นำด้านการทำงานร่วมกันเป็นทีม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการตัดสินใจ และมีทักษะในการติดต่อสื่อสารเพิ่มขึ้นทุกด้าน สอดคล้องกับผล การศึกษาของ ยูฟา กลิ่นหอม (2550 : 138) ที่ได้ศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารงานกลุ่มออม ทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดพิษณุโลก รูปแบบการพัฒนารูปแบบการบริหารงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อ การผลิต คือ การดำเนินการพัฒนาด้วยวิธีการสอนเนาะงาน และการจัดการศึกษาดูงาน สอดคล้องกับ การศึกษาของ อภิชาติ มหาราชเสนา (2551 : 74) ที่ทำการศึกษาระบวนการจัดการกลุ่มสู่การพัฒนา วิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษารูปแบบชุมชนไร่ ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัด สมุทรปราการ พบว่า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยวิธีการฝึกรอบรม สัมมนา และการศึกษาดูงาน มีผล ต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการบรรจุภัณฑ์มีการประดิษฐ์คิดค้นผลิตภัณฑ์ ใหม่อยู่เสมอ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ระพีพรรณ แสนกันหา (2551 : 96) ที่ได้ทำการศึกษาคู การพัฒนากลุ่มสตรีทอผ้าตามแนววิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มสตรีทอผ้าบ้านเชิงคอย ตำบลนาม่อง อำเภออุตุบก จังหวัดสกลนคร ผลการทดลองใช้ยุทธศาสตร์ พบว่า ภายหลังจากจัดอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนากลุ่มโดยใช้แนวคิดวิสาหกิจชุมชนแล้ว กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านเชิงคอยมี ความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น และภายหลังจากฝึกรอบรมทักษะการออกแบบลายผ้าและการออกแบบ ผลิตภัณฑ์ ทำให้สมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้ามีทักษะความรู้เกี่ยวกับการออกแบบลวดลายผ้า ให้ความ สบายงามและตอบสนองต่อความต้องการของตลาด

จากผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นว่า วิธีการจัดการ ฝึกรอบรมให้กับกลุ่มเป้าหมายเป็นรูปแบบของการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งการฝึกรอบรมมี จุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะการปฏิบัติและทัศนคติ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ปัจจัย สำคัญในการนำหลักสูตร ไปใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีการสอดแทรกเนื้อหาตรงต่อความต้องการ ตามหลักสูตรการฝึกรอบรม ลักษณะของกิจกรรมควรเป็นไปในลักษณะรูปธรรม คือให้ผู้เข้ารับการ ฝึกรอบรมได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (Learning by doing) ได้แสดงออก ได้ฝึกคิดวิเคราะห์ จากการใช้รูปแบบการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมฝึกรอบรมเป็นกิจกรรมใกล้เคียงกับสิ่งที่ผู้เข้าร่วม อบรมได้ปฏิบัติอยู่ ผู้ผ่านการฝึกรอบรมจะสามารถนำไปปฏิบัติด้วยความมั่นใจ ซึ่งส่งผลให้เกิดการ เรียนรู้ โดยกิจกรรมการเรียนรู้ที่ สอดคล้องกับ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2544 : 63) ที่กล่าวว่า แนวโน้ม การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะมุ่งไปที่ชีวิตประจำวัน หรือเนื้องาน หรือการแก้ไขปัญหามากกว่า และจะ เรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อเขาต้องการที่จะเรียน นอกจากนี้มีความสอดคล้องกับข้อดีที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ ด้วยกระบวนการกลุ่ม คือ ทำให้เกิด โอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองตามความรู้ความสามารถ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้มีโอกาสได้ใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ก่อนแล้วมาเชื่อมโยงกับ ประสบการณ์ใหม่ ทำให้เกิดการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ ๆ ขึ้น และทำให้เกิดโอกาสในการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ในระหว่างการทำกิจกรรมกลุ่ม และในระหว่างการฝึกอบรมด้วยกัน จากสิ่งที่กล่าวมาการ
รูปแบบการพัฒนาด้วยวิธีการฝึกอบรมจะส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจใน
จังหวัดกาฬสินธุ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัด
กาฬสินธุ์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการดำเนินงานแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1.1 จากผลการศึกษา พบว่า หลังการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีผลการดำเนินงานดี
ขึ้นก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่า วิธีการฝึกอบรมสามารถนำมาใช้ในพัฒนา
วิสาหกิจชุมชนได้ ดังนั้นควรนำแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในรูปแบบการฝึกอบรมมาใช้ใน
การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ เป็นการจัดความรู้และประสบการณ์ ตลอดจน
การฝึกทักษะการปฏิบัติ การจัดทัศนศึกษาดูงานให้แก่คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้เกิด
ความสำเร็จในการดำเนินงาน

1.2 ด้านการบริหารการเงิน จากผลการศึกษาพบว่า ด้านการบริหารการเงินส่งผลต่อ
การดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นควรส่งเสริมให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน
พึ่งเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในระยะเริ่มแรกโดยระดมทุนจากสมาชิกทุกคนในรูป
ของหุ้นเป็นลำดับแรก เพื่อสร้างความรู้สึกให้เกิดความเป็นเจ้าของสมาชิกกลุ่มทุกคน แต่ไม่ควรพึ่ง
แหล่งเงินทุนภายนอกกลุ่ม เช่น สถาบันการเงินต่าง ๆ มากจนเกินไปเพราะจะทำให้กลุ่มวิสาหกิจ
ชุมชนมีภาระดอกเบี้ยเกินความจำเป็น ควรมีการจัดทำรายรับรายจ่ายการเงินอย่างมีระบบ การเก็บ
หลักฐานเกี่ยวกับการเงิน รายได้รายจ่าย งบดุล ไว้สำหรับการวิเคราะห์ฐานะทางการเงินเพื่อเป็น
ประโยชน์ต่อการวางแผนการดำเนินงานของกลุ่ม

1.3 ด้านการบริหารการผลิต จากผลการศึกษาพบว่า ด้านการบริหารการผลิตส่งผล
ต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนควรมีการใช้
วัตถุดิบเพื่อการผลิตในท้องถิ่นก่อนที่จะไปหาวัตถุดิบจากภายนอก และต้องมีการสร้างเครือข่ายกับผู้
ส่งมอบวัตถุดิบเพื่อให้ได้วัตถุดิบที่ทันต่อการผลิต นอกจากนี้เน้นความสำคัญของคุณภาพวัตถุดิบเป็น
ลำดับแรก การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมก่อน และควรมีการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ในรูปแบบการวิจัย
และพัฒนาในระดับชาวบ้าน อย่างสม่ำเสมอโดยคำนึงถึงต้นทุนต่ำสุดและได้กำไรสูงสุด

1.4 ด้านการบริหารการตลาด จากผลการศึกษาพบว่า ด้านการบริหารการตลาดส่งผล
ต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นควรมีการส่งเสริมการตลาด มี

การใช้สื่อที่หลากหลายประเภทสำหรับการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน เช่น ผ่านทางเว็บไซต์อินเทอร์เน็ต ผ่านสื่อวิทยุชุมชน การใช้สื่อบุคคลโดยการบอกต่อถึงคุณภาพสินค้า ควรมีการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายให้มากที่สุด เนื่องจากเป็นวิธีการที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีโอกาสเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้มากที่สุด และในส่วนของพัฒนาความสามารถทางการตลาดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ควรมีกิจกรรมทางการตลาดระยะยาว ต้องมีการศึกษาความต้องการของผู้บริโภคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ทราบถึงรสนิยม การสร้างความแตกต่าง หรือการยอมรับสินค้าจากผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

1.5 ด้านผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จากผลการศึกษาพบว่า ด้านผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่งผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นประธานกลุ่มหรือผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ควรมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเสียสละมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มุ่งเป้าหมายไปที่ความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นหลัก นอกจากนี้การเสริมสร้างภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญ เช่น มีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยให้เป็นจุดรวมของความร่วมมือในการดำเนินของสมาชิกคนทุกคน

1.6 ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก จากผลการศึกษาพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกส่งผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สำคัญ เช่น การคัดเลือกคณะกรรมการ การมีส่วนร่วมในเรื่องจัดผลประโยชน์และสวัสดิการให้แก่สมาชิกด้วยกัน การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน มีส่วนร่วมในเรื่องการจัดเวทีประชาคมของกลุ่ม และมีส่วนร่วมในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์และการจัดตลาด

2. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการผลิตกับผลิตภัณฑ์ในระดับวิสาหกิจชุมชน เพื่อลดต้นทุนการผลิตและการเพิ่มยอดขายผลิตภัณฑ์ให้ได้มากที่สุด

2.2. ควรวิจัยเปรียบเทียบการใช้ช่องทางการตลาดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการกระจายสินค้าและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ทราบว่าตลาดช่องทางสื่อประเภทใดสามารถกระจายสินค้าเข้าถึงผู้บริโภคได้มากที่สุดและใช้ต้นทุนต่ำสุด